

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
DELEGATURA W ZIELONEJ GÓRZE

LZG.411.1.2.2024

Pan Krzysztof Karwatowicz
Starosta Gorzowski
Starostwo Powiatowe w Gorzowie Wielkopolskim
ul. Józefa Pankiewicza 5-7,
66-400 Gorzów Wielkopolski

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

K/24/001/LZG - Realizacja wniosków pokontrolnych sformułowanych po kontroli P/18/108 Ochrona zbytków w województwie lubuskim na wypadek sytuacji kryzysowych

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	Starostwo Powiatowe w Gorzowie Wielkopolskim, ul. Józefa Pankiewicza 5-7, 66-400 Gorzów Wielkopolski (dalej: <i>Starostwo</i>).
Kierownik jednostki kontrolowanej	Krzysztof Karwatowicz, Starosta Gorzowski (dalej: <i>Starosta</i>), od dnia 6 maja 2024 roku. W okresie objętym kontrolą funkcję kierownika jednostki poprzednio pełnili: Michał Wasilewski, Starosta Gorzowski, od dnia 20 listopada 2018 roku do dnia 16 lipca 2020 roku; Magdalena Słomińska, Starosta Gorzowski, od dnia 17 lipca 2020 roku do dnia 7 stycznia 2024 roku; Agnieszka Chudziak, Starosta Gorzowski, od dnia 8 stycznia 2024 roku do dnia 6 maja 2024 roku.
Zakres przedmiotowy kontroli	<ol style="list-style-type: none">1. Ewidencjonowanie i dokumentowanie zabytków podlegających ochronie.2. Opracowywanie i aktualizowanie planów w zakresie ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych.3. Realizacja zaplanowanych działań w zakresie ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych.4. Ochrona zabytków w sytuacjach kryzysowych.5. Realizacja wniosków pokontrolnych sformułowanych przez NIK.
Okres objęty kontrolą	Lata 2019-2024 (do dnia zakończenia kontroli), z uwzględnieniem zdarzeń z okresu wcześniejszego, jeżeli miały istotny wpływ na zagadnienia objęte kontrolą.
Podstawa prawna podjęcia kontroli	Art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli ¹
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Zielonej Górze
Kontroler	Cezary Romanczenko, starszy inspektor kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LZG/28/2024 z dnia 10 kwietnia 2024 r.

(akta kontroli str. 1-9)

¹ Dz. U. z 2022 r. poz. 623, dalej: *ustawa o NIK*.

II. Ocena ogólna² kontrolowanej działalności

OCENA OGÓLNA

W okresie objętym kontrolą Powiat Gorzowski (dalej: *Powiat*) zrealizował wszystkie wnioski pokontrolne, sformułowane po kontroli P/18/108 - *Ochrona zabytków w województwie lubuskim na wypadek sytuacji kryzysowych*³. Jednak w dalszym ciągu nie w pełni rzetelnie realizował zadania z zakresu ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych.

W dalszym ciągu Powiat nie dysponował kompletnymi i aktualnymi informacjami o zabytkach zlokalizowanych na obszarze Powiatu, co mogło utrudniać prowadzenie skutecznych działań na rzecz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także rzetelne przygotowanie kluczowych dokumentów planistycznych w obszarze ochrony zabytków, tj. powiatowego programu opieki nad zabytkami oraz powiatowego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

Powiat posiadał i aktualizował powiatowy plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, przy czym od 2023 r. rozpoczęto pracę nad opracowaniem nowego planu.

Powiat nie udzielał ze środków budżetu dotacji na dofinansowanie prac remontowych i konserwatorskich obiektów zabytkowych dla jednostek niezaliczanych do sektora finansów publicznych oraz nie prowadził przedsięwzięć (inwestycji) na rzecz ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych. Niewątpliwym wpływem na zakres i sposób realizacji zadań w tym obszarze miały ograniczone możliwości finansowe Powiatu związane z realizacją Programu Postępowania Ostrożnościowego dla Powiatu Gorzowskiego.

Współpraca Starostwa z innymi podmiotami (Państwowa Straż Pożarna, Policja oraz Powiatowy Inspektor Nadzoru Budowlanego) w zakresie bieżących informacji o zdarzeniach związanych z zabytkami z terenu Powiatu była prawidłowa.

W latach 2019-2024 (I kw.) na terenie Powiatu nie wystąpiły zdarzenia o charakterze kryzysowym, które dotyczyłyby zabytków.

Stwierdzone w toku kontroli nieprawidłowości dotyczyły przypisania zadania dotyczącego aktualizacji planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych w Regulaminie Organizacyjnym Starostwa niewłaściwej komórce organizacyjnej. Z kolei w 2019 roku przez ponad dziewięć miesięcy w strukturze organizacyjnej nie przypisano zadań w zakresie ochrony zabytków, w tym na wypadek sytuacji kryzysowych żadnej komórce organizacyjnej, ani pracownikowi Starostwa.

² Najwyższa Izba Kontroli formułuje ocenę ogólną jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej.

³ Wystąpienie pokontrolne nr LZG.410.003.03.2018 z dnia 16 lipca 2018 r., zwane dalej *wystąpieniem pokontrolnym*.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego oraz oceny cząstkowe⁴ kontrolowanej działalności

OBSZAR

1. Ewidencjonowanie i dokumentowanie zabytków podlegających ochronie

Opis stanu faktycznego

1.1. W skład Powiatu wchodziło siedem gmin: Kostrzyn nad Odrą, Witnica, Bogdaniec, Deszczno, Kłodawa, Lubiszyn i Santok. Zgodnie z art. 4 ust. 1 pkt 7 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym⁵, do zadań samorządu powiatowego należą określone ustawami zadania publiczne o charakterze ponadgminnym w zakresie kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

W okresie objętym kontrolą zadania Powiatu dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami realizowały następujące komórki organizacyjne Starostwa: Wydział Rozwoju i Komunikacji Społecznej (dalej: *WRiKS*)⁶, Wydział Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego (dalej: *WBiZK*)⁷, Biuro Edukacji i Rozwoju (dalej: *ER*)⁸, Wydział Inwestycji, Rozwoju i Spraw Społecznych (dalej: *IRS*)⁹ oraz Wieloosobowe stanowisko ds. Zarządzania Kryzysowego i Pionu Ochrony (dalej: *ZK*)¹⁰. Zgodnie z Regulaminem Organizacyjnym Starostwa w latach 2019-2024 w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami ww. komórkom organizacyjnym przypisano: prowadzenie spraw związanych z realizacją zadań z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz muzeów (*WRiKS*), opracowanie oraz bieżącą aktualizację planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego oraz sytuacji kryzysowych (*WBiZK*), realizację zadań z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz muzeów, w tym aktualizacji planu ochrony zabytków Powiatu (*ER* oraz *IRS*), planowanie i zapewnienie ochrony oraz ewakuacji dóbr kultury i innego mienia na wypadek zniszczenia (*ZK*).

Stwierdzono brak przypisania samodzielnemu stanowisku ds. zarządzania kryzysowego zadań w zakresie ochrony zabytków, w tym na wypadek sytuacji kryzysowych, a także nieprawidłowe przypisanie zadania w zakresie aktualizacji planu ochrony zabytków Powiatu do zadań *ER* oraz *IRS*, co szerzej opisano w *Sekcji stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli str. 38-127)

W okresie kontrolowanym zadanie te przypisano w zakresach czynności, obowiązków i odpowiedzialności czterech pracowników, to jest: podinspektora w *ER* (prowadzenie spraw związanych z realizacją zadań z zakresu ochrony zabytków), dwóch inspektorów *ZK* (planowanie i sprawowanie nadzoru nad zapewnieniem ochrony dóbr kultury na wypadek zagrożenia niszczeniem, w tym opracowanie i aktualizacja powiatowego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych) oraz inspektora w *IRS* (prowadzenie spraw związanych z realizacją

⁴ Oceny cząstkowe to oceny działalności w poszczególnych obszarach badań kontrolnych. Ocena cząstkowa może być sformułowana jako ocena pozytywna, ocena negatywna albo ocena w formie opisowej.

⁵ Dz. U. z 2024 r. poz. 107.

⁶ Komórka organizacyjna Starostwa do dnia 31 stycznia 2019 r..

⁷ Komórka organizacyjna Starostwa do dnia 31 stycznia 2019 r. W okresie od dnia 1 lutego do dnia 11 listopada 2019 roku w strukturze organizacyjnej Starostwa funkcjonowało samodzielne stanowisko ds. zarządzania kryzysowego, które nie miało przypisanych zadań w zakresie ochrony zabytków, w tym na wypadek sytuacji kryzysowych.

⁸ Komórka organizacyjna Starostwa od dnia 1 lutego do dnia 11 listopada 2019 r.

⁹ Komórka organizacyjna Starostwa od dnia 12 listopada 2019 r.

¹⁰ Komórka organizacyjna Starostwa od dnia 12 listopada 2019 r.

zadań z zakresu ochrony zabytków oraz aktualizacji powiatowego programu opieki nad zabytkami).

Ponadto ustalono, że:

- żaden z ww. czterech pracowników Starostwa nie posiadał wykształcenia kierunkowego dotyczącego problematyki związanej z ochroną zabytków oraz nie uczestniczył w kursach, ani szkoleniach z tego obszaru;
- w Starostwie nie wprowadzono odrębnych (wewnętrznych) procedur dotyczących realizacji zadań związanych z ochroną zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych.

(akta kontroli str. 23-32, 128-157)

1.2. Wykaz (rejestr) zabytków z terenu Powiatu zawarty był w Programie Opieki nad Zabytkami Powiatu Gorzowskiego na lata 2017 – 2020 (dalej: *Program na lata 2017-2020*) oraz w Programie Opieki nad Zabytkami Powiatu Gorzowskiego na lata 2021 – 2024 (dalej: *Program na lata 2021-2024*), o których mowa w pkt. 2.4. *wystąpienia pokontrolnego*. Obydwa programy były dostępne na stronie internetowej Powiatu oraz w Biuletynie Informacji Publicznej Starostwa, a także w siedzibie Starostwa.

(akta kontroli str. 23-32, 479-662, 705-706)

Wg stanu na dzień 31 grudnia 2019 i 2020 roku na terenie Powiatu położonych było ogółem 160 zabytków¹¹ (wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków), w tym 26 zabytków ruchomych, 86 zabytków nieruchomych i 48 archeologicznych¹². Z kolei według wg stanu na dzień 31 grudnia 2021, 2022 i 2023 roku, liczba zabytków położonych w Powiecie wyniosła ogółem 2410 zabytków¹³ (wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków), w tym 30 zabytków ruchomych, 88 zabytków nieruchomych oraz 2292 archeologicznych¹⁴. Dane dotyczące 2021 roku pozyskane zostały przez Starostwo od Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (dalej: LWKZ) na potrzeby sporządzenia Programu na lata 2021-2024. Natomiast w latach 2023-2024 nie pozyskiwano od LWKZ nowych danych o zabytkach, celem aktualizacji danych rejestrowych zawartych ww. programie.

(akta kontroli str. 11-13)

Z informacji uzyskanych w trakcie kontroli przez NIK od LWKZ wynikało, że na dzień 31 grudnia 2023 roku na terenie Powiatu położonych było ogółem 2895 zabytków ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków, w tym 426 zabytków ruchomych, 459 zabytków nieruchomych oraz 2010 zabytków archeologicznych. Natomiast z liczby 2895 zabytków ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków, 211 zabytków stanowiły zabytki wpisane do rejestru zabytków, w tym 75 były to zabytki ruchome, 88 to zabytki nieruchome, a 48 to zabytki archeologiczne.

(akta kontroli str. 20-22)

W związku z powyższymi rozbieżnościami ewidencyjnymi stwierdzono, że w okresie objętym kontrolą Starosta nie dysponował pełnymi informacjami o zabytkach zlokalizowanych na obszarze Powiatu¹⁵. Starosta nie posiadał aktualnych i kompletnych informacji o zabytkach zawartych w gminnych ewidencjach zabytków

¹¹ Wg danych zawartych w Programie na lata 2017-2020.

¹² Na liczbę zabytków archeologicznych składały się zarówno zabytki, jak i stanowiska archeologiczne.

¹³ Wg danych zawartych w Programie na lata 2021-2024.

¹⁴ Na liczbę zabytków archeologicznych składały się zarówno zabytki, jak i stanowiska archeologiczne.

¹⁵ Brak dysponowania przez Starostę pełnymi informacjami o zabytkach zlokalizowanych na terenie Powiatu stwierdzono również w poprzedniej kontroli NIK P/18/108 - *Ochrona zabytków w województwie lubuskim na wypadek sytuacji kryzysowych*.

(dalej: GEZ) zlokalizowanych na obszarze Powiatu. Na etapie sporządzania Programu na lata 2021-2024, za wyjątkiem Miasta Kostrzyn nad Odrą, pozostałych sześć gmin nie posiadało GEZ, co szczegółowo opisano w pkt. 2.4. wystąpienia pokontrolnego.

Stosownie do art. 21 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami¹⁶ (dalej: u.o.z.), ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

(akta kontroli str. 479-662)

W okresie objętym kontrolą własność Powiatu stanowiły dwa zabytki ujęte w rejestrze zabytków¹⁷, tj.:

- Pałac w Kamieniu Wielkim (z 1822 roku) – siedziba Domu Pomocy Społecznej w Kamieniu Wielkim (w trwałym zarządzie jednostki organizacyjnej Powiatu)
- wpisany do rejestru zabytków pod numerem L-288/A, decyzją Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 19.06.2008 r.,
- Park pałacowy krajobrazowy w Kamieniu Wielkim (z 1834 roku) – teren siedziby Domu Pomocy Społecznej w Kamieniu Wielkim (w trwałym zarządzie jednostki organizacyjnej Powiatu) - wpisany do rejestru zabytków pod numerem KOK-I-236 decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 07.02.1978 r.

Ponadto własność Powiatu stanowił również jeden zabytek objęty wojewódzką ewidencją zabytków (dalej: WEZ), to jest Park pałacowy w Lipkach Wielkich – siedziba Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego w Lipkach Wielkich (w trwałym zarządzie jednostki organizacyjnej Powiatu) wpisany do WEZ¹⁸ w 1979 r.

Powiat nie posiadał zabytków ruchomych oraz stanowisk archeologicznych.

(akta kontroli str. 165)

1.3. Z wyjaśnienia Starosty¹⁹ wynikało, że w Starostwie nie napotkano znacznych trudności lub ograniczeń w przygotowaniu do realizacji zadań dotyczących ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych.

(akta kontroli str. 33-37)

W latach 2019-2024 zagadnienia dotyczące ochrony zabytków, w tym także na wypadek sytuacji kryzysowych, nie były przedmiotem ani kontroli wewnętrznych, ani badań audytowych. Zagadnienia te nie były również przedmiotem kontroli zewnętrznych, ani też przedmiotem skarg i wniosków.

(akta kontroli str. 166-217)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

Na podstawie Regulaminu Organizacyjnego Starostwa stwierdzono, że w okresie od 1 lutego do 11 listopada 2019 roku w strukturze organizacyjnej Starostwa funkcjonowało samodzielne stanowisko ds. zarządzania kryzysowego, które nie miało przypisanych zadań w zakresie ochrony zabytków, w tym na wypadek sytuacji kryzysowych²⁰. Ponadto stwierdzono, że do zadań ER (komórki organizacyjnej

¹⁶ Dz. U. z 2022 r. poz. 840, ze zm.

¹⁷ Stan faktyczny bez zmian od poprzedniej kontroli NIK P/18/108 - Ochrona zabytków w województwie lubuskim na wypadek sytuacji kryzysowych.

¹⁸ Ewidencja ogólna dendrologiczno-techniczna WEZ.

¹⁹ Wyjaśnienia udzieliła Agnieszka Chudziak, zajmująca stanowisko Starosty do dnia 6 maja 2024 r.

²⁰ W tym okresie żadnej komórce organizacyjnej Starostwa, ani innemu pracownikowi nie przypisano zadań w zakresie ochrony zabytków, w tym na wypadek sytuacji kryzysowych.

Starostwa od 1 lutego do 11 listopada 2019 r.) oraz do zadań IRS (komórki organizacyjnej Starostwa od 12 listopada 2019 r.) przypisano m.in. *aktualizację planu ochrony zabytków Powiatu*. Zadanie dotyczące aktualizacji Powiatowego planu ochrony zabytków było faktycznie realizowane przez pracowników WBiZK (komórka organizacyjna Starostwa do dnia 31 stycznia 2019 r.), a następnie ZK (komórka organizacyjna Starostwa od dnia 12 listopada 2019 r.). W Regulaminie Organizacyjnym Starostwa do zadań IRS powinno być przypisane zadanie aktualizacji powiatowego programu opieki nad zabytkami, którego to pracownik (inspektor IRS) ma w zakresie czynności, obowiązków i odpowiedzialności oraz faktycznie je realizuje.

(akta kontroli str. 38-127)

Sekretarz Powiatu wyjaśniła, że: *poprzednia kontrola NIK o nr P/18/108 - „Ochrona zabytków w województwie lubuskim na wypadek sytuacji kryzysowych” w Starostwie Powiatowym w Gorzowie Wlkp. realizowana była na koniec V kadencji władz Powiatu. Od listopada 2018 do kwietnia 2024 roku trwała VI kadencja, podczas której miały miejsce liczne zmiany organizacyjne oraz kadrowe. Prawdopodobnie w wyniku niedopatrzenia z uwagi też na rotację kadr, zadania w zakresie ochrony zabytków, w tym na wypadek sytuacji kryzysowych nie zostały przypisane do zakresu zadań stanowiska ds. zarządzania kryzysowego, natomiast aktualizacja planu ochrony zabytków Powiatu została błędnie przypisana do zadań Biura Edukacji i Rozwoju, a następnie powielona w kolejnych zmianach Regulaminu Organizacyjnego do nowoutworzonego Wydziału Inwestycji, Rozwoju i Spraw Społecznych. Zmiany w Regulaminie Organizacyjnym wiązały się z doprecyzowywaniem zapisów regulujących kwestie wspólne, dotyczące wszystkich pracowników, praktycznie nie dotyczyły zmian w zakresach zadań komórek organizacyjnych, stąd nieprawidłowość powielana była w kolejnych zmianach i aktualizacjach Regulaminu. Sekretarz Powiatu nadmieniła, że: (...) aktualnie rozpoczęła się VII kadencja władz powiatu i w najbliższym czasie Regulamin będzie aktualizowany, uwzględnione zostaną w nim zmiany związane z prawidłowym przypisaniem zadań w zakresie ochrony zabytków.*

(akta kontroli str. 158-160)

OCENA CZĄSTKOWA

Obowiązki związane z organizacją ochrony zabytków i opieką nad zabytkami na terenie Powiatu przypisano właściwym pracownikom Starostwa, merytorycznie odpowiedzialnych za realizację tych zadań. Jednak w Regulaminie Organizacyjnym zadanie dotyczące aktualizacji Powiatowego planu ochrony zabytków, przypisano niewłaściwej komórce organizacyjnej Starostwa. Ponadto w okresie od 1 lutego do 11 listopada 2019 roku w strukturze organizacyjnej Starostwa funkcjonowało samodzielne stanowisko ds. zarządzania kryzysowego, które nie miało przypisanych zadań w zakresie ochrony zabytków, w tym na wypadek sytuacji kryzysowych.

Powiat nie dysponował również pełnymi i aktualnymi informacjami o zabytkach zlokalizowanych na obszarze Powiatu, co mogło utrudniać prowadzenie skutecznych działań na rzecz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także rzetelne przygotowanie opisanych w obszarze drugiego niniejszego wystąpienia kluczowych dokumentów planistycznych dotyczących ochrony zabytków, tj. powiatowego programu opieki nad zabytkami oraz powiatowego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych²¹.

²¹ Co stwierdzono również w trakcie poprzedniej kontroli P/18/108 - *Ochrona zabytków w województwie lubuskim na wypadek sytuacji kryzysowych*.

2. Opracowywanie i aktualizowanie planów w zakresie ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych

Opis stanu faktycznego

2.1. Problematyka ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych nie była uwzględniana w dokumentach strategiczno-planistycznych Powiatu.

W „Strategii Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Gorzowskiego z horyzontem czasowym do 2020 r.” w priorytecie II - Kreowanie produktów markowych powiatu, priorytecie V – Turystyka jako filar w rozwoju społeczno – gospodarczym, priorytecie IX – Rozwój kultury i sport określono jedynie, że m.in. dziedzictwo kulturowe oraz walory przyrodnicze Powiatu są eksponowane i promowane oraz, że na terenie Powiatu rozwija się turystyka w oparciu o produkty markowe i wytyczone szlaki turystyczne. Z kolei w „Strategii Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Gorzowskiego na lata 2021-2027”, w celach strategicznych horyzontalnych, w celu strategicznym nr 2 – kompleksowa promocja Powiatu Gorzowskiego, celem operacyjnym 2.5. była promocja zabytków. Z kolei w celu strategicznym nr 3 - Rozwój infrastruktury Powiatu Gorzowskiego, w celu operacyjnym 3.4 – celem było ogrodzenie terenu zabytkowego kompleksu pałacowo-parkowego w Kamieniu Wielkim.

(akta kontroli str. 218-250)

W okresie objętym kontrolą oraz w latach wcześniejszych w Powiecie obowiązywał powiatowy plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (dalej: *Powiatowy plan ochrony zabytków*), o którym mowa w § 3 ust. 1 pkt 3 rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych²² (dalej: *rozporządzenie w sprawie ochrony zabytków*).

Powiatowy plan ochrony zabytków został opracowany w uzgodnieniu z LWKZ oraz z Wojewodą Lubuskim, a jeden egzemplarz planu został przekazany LWKZ²³, stosownie do obowiązku określonego w § 4 ust. 3 rozporządzenia w sprawie ochrony zabytków. Powiatowy plan ochrony zabytków został opracowany zgodnie z „Instrukcją przygotowania i realizacji planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych” (załącznik do ww. rozporządzenia) oraz corocznie aktualizowany (§ 5 ust. 1 rozporządzenia w sprawie ochrony zabytków).

W 2023 r. w Starostwie rozpoczęto prace nad opracowaniem nowego Powiatowego planu ochrony zabytków. Starostwo wraz z gminami z terenu administracyjnego powiatu gorzowskiego, zwróciło się do LWKZ o wsparcie merytoryczne oraz niezbędne informacje konieczne do przygotowania takiego opracowania, jednak do dnia zakończenia kontroli NIK²⁴ takiego wsparcia jeszcze nie uzyskano²⁵.

²² Dz. U. Nr 212, poz. 2153.

²³ Jeden egzemplarz (egz. nr 2) zatwierdzonego i uzgodnionego Powiatowego planu ochrony zabytków, przekazano LWKZ (pismo przewodnie znak: ZK-II-5222-2/05 z dnia 8.05.2006 r.).

²⁴ Tj. do dnia 20 czerwca 2024 r.

²⁵ W związku koniecznością opracowania przez LWKZ wojewódzkiego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, w dniu 7 sierpnia 2023 roku LWKZ zobowiązał Starostwo do przekazania w terminie do dnia 31 grudnia 2023 roku zaktualizowanego Powiatowego planu ochrony zabytków. Starostwo w dniu 21 sierpnia 2023 roku przesłało LWKZ ostatnią aktualizację Powiatowego planu ochrony zabytków (aneks nr 3) wraz z arkuszem wcześniejszych aktualizacji, jednocześnie zwracając się do LWKZ o przesłanie aktualnego wykazu zabytków znajdujących się na terenie Powiatu – w dniu 12 września 2023 roku LWKZ przesłał wykaz zabytków nieruchomości i ruchomych zlokalizowanych na obszarze Powiatu. Z dniem 13 września 2023 roku LWKZ poinformował Starostwo o planowanym w formule on-line spotkaniu organizacyjnym dla przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego z obszaru Powiatu, celem przeprowadzenia instruktażu przy opracowaniu powiatowych i gminnych planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. Następnie, dnia 30 listopada 2023 roku LWKZ poinformował Starostwo, że z uwagi na natłok obowiązków i wyjazdów terenowych pracownika WUOZ odpowiedzialnego za szkolenia, najbliższy termin spotkania instruktażowego to styczeń 2024 roku nadmieniając, że pierwotny termin (31 grudnia 2023 r.) przygotowania i przekazania do LWKZ ww. planu zostaje przedłużony (LWKZ nie wskazał jednak konkretnej daty).

(akta kontroli str. 251-445, 1136-1141)

Aktualizacje (aneksy) do Powiatowego planu ochrony zabytków zawierały m.in. zmiany w wykazie zabytków nieruchomych na terenie powiatu gorzowskiego, podlegających zabezpieczeniu w razie sytuacji kryzysowych lub na wypadek konfliktu zbrojnego oraz w wykazie zabytków ruchomych na terenie powiatu gorzowskiego chronionych na miejscu – w jednostkach organizacyjnych podlegających rozśrodkowaniu i ewakuacji. Z przesłanego do Starostwa przez LWKZ w dniu 12 września 2023 r. wykazu zabytków nieruchomych i ruchomych zlokalizowanych na obszarze Powiatu oraz ostatniej aktualizacji Powiatowego planu ochrony zabytków i projektu nowego Powiatowego planu ochrony zabytków (2023 r.) wynikało, że na terenie Powiatu zabezpieczeniu oraz ochronie podlegały 84 zabytki nieruchome i 37 zabytków ruchomych.

(akta kontroli str. 253-254, 281-385)

Analizy dotyczące rozmieszczenia i zagrożeń dla zabytków z terenu Powiatu oraz wnioski i sposoby ochrony zabytków zostały zawarte w Powiatowym planie ochrony zabytków i dotyczyły m.in.: rozmieszczenia zabytków nieruchomych i ruchomych oraz obiektów znajdujących się w ewidencji konserwatorskiej, zagrożenia dla zabytków nieruchomych i ruchomych oraz sposoby ich ochrony. Analizę przeprowadzono w Starostwie, po wcześniejszych konsultacjach z kierownikiem Delegatury Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Gorzowie Wlkp. i gminami z terenu Powiatu.

(akta kontroli str. 23-32, 251-280)

Powiatowy plan ochrony zabytków nie był udostępniany innym podmiotom (np. innym j.s.t., właściwym służbom – Policji, Państwowej Straży Pożarnej), gdyż podmioty te nie żądały jego udostępnienia²⁶.

(akta kontroli str. 23-32)

2.2. W okresie kontrolowanym Powiat był w posiadaniu dwóch wpisanych do rejestru zabytków tj. Pałacu i Parku Pałacowego w Kamieniu Wielkim, będących w trwałym zarządzie Domu Pomocy Społecznej w Kamieniu Wielkim (dalej: *DPS*) - jednostki organizacyjnej Powiatu. Plan ochrony ww. zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (dalej: *Plan ochrony pałacu i parku pałacowego*) został sporządzony przez Dyrektora DPS oraz uzgodniony z LWKZ i zatwierdzony przez Burmistrza Miasta i Gminy Witnica (§ 4 ust. 1 rozporządzenia w sprawie ochrony zabytków). Plan ochrony pałacu i parku pałacowego spełniał wymogi *Instrukcji* stanowiącej załącznik do rozporządzenia w sprawie ochrony zabytków oraz był corocznie aktualizowany (§ 5 ust. 1 rozporządzenia w sprawie ochrony zabytków). Aktualizacje dotyczyły instrukcji postępowania pracowników w razie określonych sytuacji kryzysowych, organizacji prac zabezpieczających z podziałem na prace I i II kolejności oraz systemu powiadomień obowiązujących w DPS na wypadek zdarzeń losowych.

W Planie ochrony pałacu i parku pałacowego określono potencjalne zagrożenia (ryzyka) dla tych zabytków takie jak: pożar, zalanie obiektu, katastrofa budowlana, awaria techniczna, demonstracja i rozruchy uliczne, rabunek lub akty wandalizmu, konflikt zbrojny lub atak terrorystyczny. Przedsięwzięciami zapobiegawczymi, mającymi na celu uratowanie tych zabytków przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem były: ocena stanu technicznego zabytków (instalacji budynku,

Do dnia czynności kontrolnych NIK, to jest 20 czerwca 2024 roku, LWKZ nie wskazał nowego terminu spotkania instruktażowego.

²⁶ W razie zaistnienia potrzeby – Plan ochrony pałacu i parku pałacowego, mógł być udostępniony przez PCZK innym podmiotom.

komunikacji wewnętrznej, dróg dojazdowych do pałacu i parku, miejsc poboru lub odprowadzania wody), prowadzenie robót zabezpieczających (w tym m.in. umieszczenie znaków Konwencji Haskiej), instrukcje postępowania pracowników w razie określonych sytuacji kryzysowych, wykaz prac przygotowawczych, organizacyjnych, techniczno-inżynierskich, dokumentacyjnych i innych niezbędnych do wykonania, z określeniem osób odpowiedzialnych i zespołów, ze wskazaniem przypisanych im zadań oraz czasu ich wykonania, wykaz rodzajów oraz ilości potrzebnych materiałów do prac przygotowawczych, wykaz osób reklamowanych na wypadek konfliktu zbrojnego oraz wykaz osób posiadających przydziały organizacyjno-mobilizacyjne do formacji obrony cywilnej, organizacja prac zabezpieczających z podziałem na prace I i II kolejności, stan dokumentacji obiektów²⁷, plan sytuacyjny, schemat systemu powiadamiania (alarmowania, kierowania, współdziałania i łączności) oraz schemat systemu powiadomień na wypadek zdarzeń losowych, sposób dokumentowania działań ratowniczych i informacyjnych o stratach, szkodach i potrzebach w zakresie ich likwidacji oraz formularz zgłoszeń strat w zabytkach. Kserokopia Planu ochrony pałacu i parku pałacowego wraz z aktualizacjami przechowywana była w Powiatowym Centrum Zarządzania Kryzysowego Starostwa, ale nie była udostępniana innym podmiotom (np. innym j.s.t., właściwym służbom – Policji, Państwowej Straży Pożarnej), gdyż inne podmioty nie żądały jego udostępnienia²⁸.

(akta kontroli str. 165, 446-477)

2.3. Do sporządzenia i corocznego aktualizowania planów ochrony zabytków zobowiązanych było siedem gmin z terenu Powiatu. Starosta do czasu kontroli NIK, stosownie do wymogów określonych w § 4 ust. 2 rozporządzenia w sprawie ochrony zabytków, uzgodnił dwa z siedmiu gminnych planów ochrony zabytków. Z analizy dostępnych w Starostwie gminnych planów ochrony zabytków wynikało, że ze względu na brak aktualizacji lub brak uzgodnienia przez niektóre gminy nowych planów z LWKZ, pozyskane przez Powiat na potrzeby sporządzenia powiatowego planu ochrony zabytków informacje były niepełne.

(akta kontroli str. 478)

2.4. W okresie kontrolowanym obowiązywały dwa powiatowe programy opieki nad zabytkami, to jest Program na lata 2017-2020²⁹ oraz Program na lata 2021-2024³⁰. Obydwa programy zostały opracowane przez pracowników Starostwa (bez zlecenia usługi na zewnątrz).

Szczegółowej analizie poddano obowiązujący Program na lata 2021-2024 (dalej: *Program*)³¹. Program zawierał cele określone w art. 87 ust. 2 ustawy u.o.z. W Programie wskazano m.in. podstawy i uwarunkowania prawne oraz organizacyjne dotyczące ochrony zabytków, a także scharakteryzowano najważniejsze zabytki zlokalizowane w Powiecie.

²⁷ Obiekty zabytkowe posiadały: instrukcję bezpieczeństwa pożarowego, instrukcję bezpieczeństwa i higieny pracy, procedurę bezpieczeństwa mieszkańców i pracowników DPS w sytuacji zagrożenia terrorystycznego, system powiadomień na wypadek sytuacji kryzysowych.

²⁸ W razie zaistnienia potrzeby, Plan ochrony pałacu i parku pałacowego mógł być udostępniony przez DPS lub PCZK innym podmiotom.

²⁹ Przyjęty uchwałą nr 106/XVIII/2016 Rady Powiatu Gorzowskiego z dnia 28 listopada 2016 r. (opublikowany w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubuskiego z dnia 1 grudnia 2016 r. poz. 2417).

³⁰ Przyjęty uchwałą nr 186/XXXIC/2021 Rady Powiatu Gorzowskiego z dnia 27 września 2021 r. (opublikowany w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubuskiego z dnia 14 października 2021 r. poz. 2129).

³¹ Analiza Programu na lata 2017 – 2020 została przeprowadzona w ramach poprzedniej kontroli NIK P/18/108 - *Ochrona zabytków w województwie lubuskim na wypadek sytuacji kryzysowych*.

W Programie³² za słabe strony w ochronie zabytków uznano m.in. brak pełnej ewidencji zabytków w gminach Powiatu, brak gminnych programów opieki nad zabytkami, niedofinansowanie zabytków, brak środków finansowych w budżetach gmin i Powiatu, brak wsparcia finansowego ze strony Państwa w kontekście zarządzania nieruchomościami Skarbu Państwa, brak środków finansowych na wkład własny do programów europejskich. Natomiast wśród zagrożeń wskazano m.in. zagrożenia ze strony sił przyrody (np. silne wiatry, powódzie), niewystarczające środki finansowe na prowadzenie prac konserwatorskich, złożona sytuacja prawnowłasnościowa zabytków, brak współpracy pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków. Przy czym w kierunkach działań i zadań przewidzianych w Programie nie ujęto problematyki związanej z ochroną zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych.

W Programie³³ przewidziano działania organizacyjne i finansowe związane z ochroną zabytków i dziedzictwa kulturowego. Wśród działań organizacyjnych wskazano zatrzymanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania poprzez m.in. planowe i systematyczne realizowanie zadań samorządu powiatowego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz prawa budowlanego, monitorowanie realizacji Programu (sporządzanie w cyklu dwuletnim sprawozdań z realizacji programu), współpraca z samorządami gminnymi w zakresie ochrony zabytków, utrzymywanie w dobrym stanie oraz prowadzenie robót budowlanych i prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych należących do Powiatu. Natomiast wśród działań finansowych przewidziano m.in. coroczne rezerwowanie środków finansowych w budżecie Powiatu na dofinansowanie prac konserwatorskich i remontów zabytków będących własnością powiatu, szukanie i pozyskiwanie środków finansowych ze źródeł zewnętrznych na prace remontowe i konserwatorskie przy zabytkach Powiatu. Potrzeby w tym zakresie nie zostały jednak zwymiarowane. W Programie określono również warunki współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków (art. 87 ust. 2 pkt 6 u.o.z.)³⁴.

(akta kontroli str. 479-662)

Program uzyskał pozytywną opinię LWKZ³⁵ (art. 87 ust. 3 u.o.z.) z zastrzeżeniem, by nie publikować wykazu zabytków ruchomych wpisanych do rejestru i adnotacją, iż jest on dostępny w Delegaturze Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Gorzowie Wlkp. Uwaga LWKZ została przez Starostwo uwzględniona.

(akta kontroli str. 524)

W okresie objętym kontrolą Zarząd Powiatu sporządził i przedstawił Radzie Powiatu sprawozdania z realizacji Programu na lata 2017-2020³⁶ i Programu na lata 2021 – 2024³⁷ (art. 87 ust. 5 u.o.z.), a dane w nich zawarte odnosiły się do założeń zawartych w obydwu programach.

(akta kontroli str. 663-704)

³² To jest w pkt 6. *Ocena stanu dziedzictwa kulturowego Powiatu – Analiza szans i zagrożeń* (Tabela 2. Analiza SWOT).

³³ To jest w części 7.2. Kierunki działań i zadania Programu (Tabela 3. Kierunki działań i zadania w ramach priorytetów: Priorytet 1 - Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego Powiatu oraz Priorytet 2 – Nowoczesne Zarządzanie zasobem dziedzictwa kulturowego).

³⁴ To jest w części 7.2. Kierunki działań i zadania Programu.

³⁵ Pismo LWKZ nr RZD-G.5120.1.2021 z dnia 25.05.2021 r.

³⁶ Uchwała Nr 201/XXXVII/2021 Rady Powiatu z dnia 29 listopada 2021 r. w sprawie przyjęcia sprawozdania Zarządu Powiatu z realizacji w latach 2019-2020 Programu na lata 2017-2020.

³⁷ Uchwała Nr 316/LIX/2023 Rady Powiatu z dnia 21 czerwca 2023 r. w sprawie przyjęcia sprawozdania Zarządu Powiatu z realizacji w latach 2021-2022 Programu na lata 2021-2024.

Analiza treści Programu oraz dokumentacji poprzedzającej jego sporządzenie (opinia LWKZ, informacje z gmin dotyczące gminnych ewidencji zabytków) wykazała ponadto, że:

- sporządzając program Starostwo nie dysponowało pełnymi i aktualnymi informacjami o zabytkach zlokalizowanych w poszczególnych gminach Powiatu - tylko jedna gmina prowadziła³⁸ i posiadała zatwierdzoną GEZ³⁹, podczas gdy stosownie do przepisu art. 21 u.o.z. ewidencja zabytków stanowi podstawę do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy;
- określone w Programie zadania miały charakter ogólnikowy – bez wskazywania zindywidualizowanych zadań odnoszących się do konkretnych zabytków wraz z harmonogramem ich realizacji;
- w Programie nie zwymiarowano (nie oszacowano) kosztów jego wdrożenia – realizacji poszczególnych zadań.

(akta kontroli str. 524-662, 705-706)

W trakcie kontroli NIK inspektor w IRS pozyskała z gmin z terenu Powiatu aktualne informacje na temat GEZ. Z otrzymanych informacji oraz dokumentacji wynikało, że sześć gmin posiadało GEZ w rozumieniu art. 22 ust. 4 i 5 u.o.z., które zostały pozytywnie zaopiniowane przez LWKZ, a jedna gmina wciąż nie posiadała GEZ⁴⁰.

(akta kontroli str. 705-883)

W okresie kontrolowanym w budżecie Powiatu corocznie była zabezpieczona rezerwa celowa, stosownie do art. 26 ust. 4 ustawy z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym⁴¹. Na realizację zadań z zakresu zarządzania kryzysowego w poszczególnych latach zabezpieczono: w 2019 roku - 150 tys. zł, w 2020 i 2021 roku – 130 tys. zł, w 2022 roku – 190 tys. zł, w 2023 i 2024 roku – 250 tys. zł.

W razie wystąpienia sytuacji kryzysowej, w tym zagrożenia dla zabytków na terenie Powiatu, powyższe kwoty rezerwy mogły być uruchomione przez Zarząd Powiatu na wniosek merytorycznej komórki organizacyjnej Starostwa.

(akta kontroli str. 884-901)

2.5. Z wyjaśnienia Starosty⁴² wynikało, że współpraca w zakresie realizacji przedsięwzięć dotyczących ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych, z powiatowymi służbami, inspekcjami, strażami, jednostkami samorządu terytorialnego szczebla gminnego, a także Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, Powiatowym Inspektorem Nadzoru Budowlanego i innymi organami układała się prawidłowo.

(akta kontroli str. 33-37)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

³⁸ W formie przewidzianej w art. 22 ust. 4 u.o.z.

³⁹ Z Programu na lata 2021 – 2024 oraz ze sprawozdania z jego realizacji za lata 2021-2022 wynikało, że Miasto Kostrzyn nad Odrą posiadało GEZ dla miasta Kostrzyn nad Odrą w formie zbioru kart adresowych (zaopiniowaną pozytywnie przez LWKZ). Pozostałych sześć gmin posiadało jedynie informacje o wykazach zabytków lub listach obiektów zabytkowych.

⁴⁰ W trakcie trwania kontroli NIK ustalono, że GEZ posiadały: Gmina Kłodawa, Gmina Santok, Gmina Lubiszyn, Gmina Bogdaniec, Gmina Deszczno i Miasto Kostrzyn nad Odrą. Natomiast Gmina Witnica nie posiadała GEZ (dokument był w trakcie opracowywania, a planowany termin jego zakończenia określono na miesiąc wrzesień 2024 roku).

⁴¹ Dz. U z 2023 r. poz. 122.

⁴² Wyjaśnienia udzieliła Agnieszka Chudziak, zajmująca stanowisko Starosty do dnia 6 maja 2024 r.

OCENA CZĄSTKOWA

Powiatowy plan ochrony zabytków był aktualizowany, przy czym w 2023 r. rozpoczęto pracę nad opracowaniem nowego planu ochrony zabytków.

Powiatowy program opieki nad zabytkami zawierał podstawy i uwarunkowania prawne oraz organizacyjne dotyczące ochrony zabytków, przy czym przewidziane w nim przedsięwzięcia nie odnosiły się bezpośrednio do ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych. Zarząd Powiatu prawidłowo sporządził i przedstawił Radzie Powiatu sprawozdania z jego realizacji.

OBSZAR

3. Realizacja zaplanowanych działań w zakresie ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych

Opis stanu faktycznego

3.1. W latach 2019-2023 Powiat nie prowadził przedsięwzięć (inwestycji) na rzecz ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych. W 2023 roku Powiat złożył jeden wniosek o dofinansowanie z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków realizacji inwestycji pn. „Rewitalizacja Kościoła Parafialnego pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Gralewie z 1708 roku”. Powiat otrzymał wstępną promesę dofinansowania inwestycji⁴³. Z uzyskanych w trakcie kontroli NIK przez Starostwo informacji od proboszcza ww. parafii wynikało, że parafia jest na etapie końcowego uzgodnienia z LWKZ dokumentacji projektowej przedmiotowej rewitalizacji.

(akta kontroli str. 16-17)

Od 2021 roku w Powiecie obowiązywała uchwała w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane, dotyczące zabytku wpisanego do rejestru zabytków⁴⁴, o której mowa w art. 81 ust. 1 u.o.z. W latach 2019-2023 ze względu na ograniczone możliwości finansowe (splata kredytów i innych wierzytelności) oraz wciąż obowiązujący Program Postępowania Ostrożnościowego dla Powiatu Gorzowskiego na lata 2015-2044⁴⁵, nie udzielano z budżetu Powiatu dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, niestanowiących własności Powiatu Gorzowskiego.

(akta kontroli str. 902-913, 923-1042)

W Starostwie prowadzono wykaz udzielonych dotacji na podstawie informacji przekazywanych przez Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i Muzeum im. Jana Dekerta w Gorzowie Wlkp., stosownie do art. 82 ust. 3 u.o.z. Wykaz ten nie zawierał informacji o udzielonych przez Powiat dotacjach, ponieważ w latach 2019-2023 ich nie udzielano.

⁴³ To jest Wstępną Promesę Dofinansowania Inwestycji nr RPO/2022/6737/Polski.ad do kwoty 3 234,0 tys. zł (czas realizacji promesy to 12 miesięcy od dnia jej udostępnienia – do dnia 27 lipca 2024 r.).

⁴⁴ To jest uchwała Nr L Rady Powiatu Gorzowskiego z dnia 27 września 2021 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane dotyczące zabytku wpisanego do rejestru zabytków (opublikowano w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubuskiego z dnia 12 października 2021 r. poz. 2114), weszła w życie z dniem 27 października 2021 r.

⁴⁵ Uchwała Nr 40/VII/2015 Rady Powiatu Gorzowskiego z dnia 7 maja 2015 r. w sprawie przyjęcia Programu Postępowania Ostrożnościowego dla Powiatu Gorzowskiego na lata 2015-2044. Program opracowany został w celu przedłożenia go przez Powiat Gorzowski w Ministerstwie Finansów wraz z wnioskiem o udzielenie pożyczki z budżetu państwa zgodnie z zapisami rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 23 grudnia 2010 r. w sprawie pożyczek z budżetu państwa udzielanych jednostkom samorządu terytorialnego w ramach postępowań ostrożnościowych lub naprawczych (Dz. U. Nr 257, poz. 1730). Kwota pożyczki na dzień składania wniosku wyniosła 46 925 tys. zł. Powiat uzyskał od wierzycieli umorzenie zobowiązań na kwotę 7 258,5 tys. zł, a ostateczna kwota pożyczki wyniosła 39 666,5 tys. zł (splata rat kapitałowych w latach 2019-2042). Program opracowany został w celu poprawy sytuacji finansowej Powiatu, a także zabezpieczenia jego stabilizacji finansowej w obliczu zobowiązań przejmowanych w związku z likwidacją Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Społecznej w Kostrzynie nad Odrą.

(akta kontroli str. 914-922)

W dniu 15 maja 2024 roku dokonano oględzin stanu technicznego oraz istniejących zabezpieczeń na wypadek sytuacji kryzysowych dwóch stanowiących własność Powiatu zabytków ujętych w rejestrze zabytków, to jest.:

- 1) Pałacu w Kamieniu Wielkim – siedziby Domu Pomocy Społecznej w Kamieniu Wielkim (w trwałym zarządzie jednostki organizacyjnej powiatu);
- 2) Parku pałacowego krajobrazowego w Kamieniu Wielkim (z 1834 roku) – teren siedziby Domu Pomocy Społecznej w Kamieniu Wielkim (w trwałym zarządzie jednostki organizacyjnej powiatu).

Oględziny wykazały m.in, że:

- użytkowany obiekt DPS (poz. 1) posiadał instrukcję bezpieczeństwa pożarowego, oznakowanie dróg ewakuacyjnych oraz całodobowy system sygnalizacji przeciwpożarowej (w tym detektorów/czujek dymu). Obiekt ten był wyposażony w instalację odgromową, aktualne gaśnice umiejscowione na każdym z pięter hydranty wewnętrzne, drzwi przeciwpożarowe, główny wyłącznik prądu, przeciwpożarowe wyłączniki prądu, ręczne ostrzegacze pożaru, numeracja pomieszczeń, uruchamianie klap dymowych, drabina bezpieczeństwa. Na terenie obiektu umieszczono oznakowanie związane z drogami ewakuacji oraz pomieszczenia techniczne i magazynowe. Na terenie parku (poz. 2) rozmieszczono hydranty – staw znajdujący się na terenie parku, został przystosowany jako miejsce poboru wody w razie pożaru;
- użytkowany obiekt DPS (poz. 1) był wyposażony w monitoring wizyjny zewnętrzny i wewnętrzny, budynek częściowo ogrodzony (3/4 terenu) - teren otwarty i dostępny dla osób pośrednich od strony wschodniej parku otaczającego budynek pałacu;
- na użytkowanym przez DPS obiekcie (poz. 1) został zamieszczony, znak informujący o tym, iż zabytek ten podlega ochronie, stosownie do uprawnienia Starosty wynikającego z przepisu art. 12 ust. 1 u.o.z.

(akta kontroli str. 1043-1070)

Użytkowany obiekt DPS (poz. 1) posiadał założoną książkę obiektu budowlanego, o której mowa w przepisie art. 64 ust. 1 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane⁴⁶ (dalej: *ustawa Prawo budowlane*) - stwierdzono, że w obiekcie przeprowadzono roczne i pięcioletnie kontrole stanu technicznego przeglądów (art. 62 ust. 1 pkt 1 i 2 ww. ustawy), a Powiat oraz podmiot użytkujący ten obiekt, dysponowały dokumentami potwierdzającymi ich dokonywanie.

(akta kontroli str.1071-1035)

3.2. W okresie kontrolowanym Powiat nie współpracował z innymi służbami, organami, podmiotami na rzecz ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych. Starostwo nie podejmowało również przedsięwzięć o charakterze informacyjno-szkoleniowym, np. za pośrednictwem mediów, czy jednostek oświaty i dotyczących ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych.

(akta kontroli str. 23-32)

3.3. W okresie objętym kontrolą Starostwo nie napotkało znacznych ograniczeń w realizacji przedsięwzięć dotyczących ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych. Z wyjaśnienia Starosty⁴⁷ wynikało, że współpraca z powiatowymi służbami, inspekcjami, strażami, jednostkami samorządu terytorialnego szczebla

⁴⁶ Dz. U. z 2024 r. poz. 725, ze zm.

⁴⁷ Wyjaśnienia udzieliła Agnieszka Chudziak, zajmująca stanowisko Starosty do dnia 6 maja 2024 r.

gminnego, PINB i innymi organami w zakresie realizacji przedsięwzięć dotyczących ochrony zabytków, w tym na wypadek potencjalnych sytuacji kryzysowych układała się prawidłowo. Starosta jednak nadmienila, że w związku z przystąpieniem w 2023 roku przez pracowników ZK do opracowania nowego Powiatowego planu ochrony zabytków, wystąpiły utrudnienia dotyczące współpracy z Lubuskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków (odwołane szkolenia, utrudniony kontakt), co zostało szczegółowo opisane w pkt. 2.1. wystąpienia pokontrolnego.

(akta kontroli str. 33-37, 1136-1141)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości

OCENA CZĄSTKOWA

Powiat nie udzielał ze środków budżetu dotacji na dofinansowanie prac remontowych i konserwatorskich obiektów zabytkowych dla jednostek niezaliczanych do sektora finansów publicznych oraz nie prowadził przedsięwzięć (inwestycji) na rzecz ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych.

Powiat nie dysponował również rzetelnymi informacjami o faktycznych potrzebach i koniecznych działaniach dotyczących ochrony zabytków, co może skutkować dalszą degradacją zabytków oraz nie sprzyjać skutecznej ich ochronie na wypadek sytuacji kryzysowych. Niewątpliwym wpływem na zakres i sposób realizacji zadań w tym obszarze miały ograniczone możliwości finansowe Powiatu, związane z realizacją Programu Postępowania Ostrożnościowego dla Powiatu Gorzowskiego⁴⁸.

Starostwo poza bieżącą współpracą z powiatowymi służbami, inspekcjami, strażami, jednostkami samorządu terytorialnego szczebla gminnego, PINB i innymi organami, nie podejmowało przedsięwzięć o charakterze informacyjno-szkoleniowym dotyczącym ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych.

OBSZAR

4. Ochrona zabytków w sytuacjach kryzysowych

Opis stanu
faktycznego

4.1. Starostwo poprzez Powiatowe Centrum Zarządzania Kryzysowego (dalej: *PCZK*) powiadamiane było o zaistniałych sytuacjach kryzysowych, w tym także dotyczących zabytków, które mogły mieć miejsce na administrowanym terenie Powiatu. Zdarzenia kryzysowe ewidencjonowane były w „Dzienniku Dyżurów Powiatowego Centrum Zarządzania Kryzysowego” (dalej: *Dziennik Dyżurów PCZK*) oraz w Centralnej Aplikacji Raportującej (CAR).

W okresie kontrolowanym obowiązywało zarządzenie nr 17 Starosty Gorzowskiego z dnia 10 kwietnia 2014 r. w sprawie zasad i tryb informowania Starosty Gorzowskiego o istotnych dla stanu bezpieczeństwa i porządku publicznego zdarzeniach i sytuacjach kryzysowych na terenie Powiatu. W latach 2019-2024 na terenie Powiatu nie wystąpiły sytuacje kryzysowe dotyczące zabytków, które skutkowałyby koniecznością podwyższenia gotowości. Również nie wystąpiły straty w zabytkach będących w posiadaniu Powiatu.

(akta kontroli str. 23-32, 1189-1209)

4.2. Według informacji uzyskanych z Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej w Gorzowie Wlkp., w latach 2019-2024 (I kw.) na terenie Powiatu przeprowadzono ogółem 20 interwencji związanych z działaniami na obiektach zabytkowych, z tego sześć dotyczyło uszkodzonych dachów, a jedna uszkodzonego okna w wyniku silne

⁴⁸ Co stwierdzono również w trakcie poprzedniej kontroli P/18/108 - *Ochrona zabytków w województwie lubuskim na wypadek sytuacji kryzysowych*.

wiejącego wiatru, a pozostałe 13 interwencji zostało zakwalifikowanych jako miejscowe zagrożenia. Żadne z powyższych działań nie dotyczyło obiektów stanowiących własność Powiatu.

(akta kontroli str. 1142-1148)

Według informacji uzyskanych z Komendy Miejskiej Policji w Gorzowie Wlkp., w latach 2019-2024 (I kw.) na terenie Powiatu odnotowano trzy interwencje Policji podjęte w trybie art. 108 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków, które dotyczyły zdarzeń kryminalnych dotyczących zabytków (niszczenie lub uszkodzenie zabytków).

(akta kontroli str. 1149-1152)

Według informacji uzyskanych od Powiatowego Inspektora Nadzoru Budowlanego w Gorzowie Wlkp. (dalej: PINB), w latach 2019-2024 (I kw.) na terenie Powiatu przeprowadził on pięć interwencji, z czego jedna dotyczyła zgłoszenia w sprawie nieprawidłowości przy robotach budowlanych zabytku wpisanego do GEZ⁴⁹, a pozostałe cztery stanowiły czynności kontrolne PINB podejmowane w trybie art. 84a w zw. z art. 50 ust. 1 pkt ustawy Prawo budowlane⁵⁰. W okresie kontrolowanym⁵¹ PINB uczestniczył w organizowanych przez WKUZ spotkaniach dotyczących procedur administracyjnych i przepisów dotyczących ochrony zabytków, w tym ochrony w sytuacjach kryzysowych (pożar, powódź itd.), których uczestnikami byli samorządowi konserwatorzy zabytków oraz powiatowi inspektorzy nadzoru budowlanego z terenu województwa lubuskiego. PINB jako organ nadzoru nie napotkał trudności przy kontrolach obiektów zabytkowych. PINB nadmieniał jednak, że: *(...) urzędy gmin powinny udostępniać karty obiektów zabytkowych z GEZ w sposób powszechny (internet). Karty pozwalają na pełny dostęp obywatela do ewidencji, bo obrazują zabytek nieruchomy, co pomaga przy wnioskach o opiniowanie takich obiektów lub kontrolę wszystkich czynności w czasie robót budowlanych.*

(akta kontroli str. 1153-1188)

Powiatowy plan ochrony zabytków zawierał formularz zgłoszenia strat w zabytkach (str. 22 ww. Planu). W formularzu widniał zapis z 2017 roku, informujący o zdarzeniu kryzysowym w Powiecie (Orkan Ksawery), w wyniku którego ucierpiały wówczas obiekty zabytkowe stanowiące własność Powiatu (Pałac oraz park pałacowy), które zostały poddane oględzinom, o których mowa w *Obszarze 3 pkt 3.1. wystąpienia pokontrolnego.*

Wszystkie zdarzenia o charakterze kryzysowym mające miejsce na terenie Powiatu, były wpisywane do „Dziennika Dyżurów Powiatowego Centrum Zarządzania kryzysowego”, który był zarejestrowany pod numerem sprawy 5553.1.2023. W latach 2019 – 2024 nie odnotowano zdarzeń kryzysowych dotyczących zabytków należących do powiatu gorzowskiego.

(akta kontroli str. 23-32, 251-280, 1205-1209)

W okresie kontrolowanym Powiat nie prowadził wspólnych kontroli, ćwiczeń, analizy ryzyk z innymi służbami, organami, instytucjami (np. WKZ, jednostkami Policji, Państwowej Straży Pożarnej, Inspekcji Nadzoru Budowlanego, organizacjami społecznymi) na rzecz ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych. Pracownicy Starostwa brali jedynie udział w szkoleniach o charakterze ogólnym

⁴⁹ Czynności PINB nie potwierdziły nieprawidłowości przy rewaloryzacji oraz przebudowie, rozbudowie i nadbudowie zabytku.

⁵⁰ To jest ciągłości pozwoleń na budowę przy remontach kościołów parafialnych wpisanych do rejestru zabytków. We wszystkich czterech przypadkach PINB nałożył na przedstawicieli Kurii Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej mandaty, w związku z naruszeniem art. 41 ust. 4 ustawy Prawo budowlane.

⁵¹ W czterech latach z okresu kontrolowanego, to jest: 2019, 2020, 2022 i 2023 roku.

z zakresu spraw obronnych i zarządzania kryzysowego, manewrach ratowniczych etc.

(akta kontroli str. 23-32, 1210-1219)

4.3. W okresie objętym kontrolą, Starostwo nie napotkało trudności i ograniczeń w realizacji skutecznych działań dotyczących ochrony zabytków w sytuacjach kryzysowych (skutkujących koniecznością podwyższenia gotowości), a także ewentualnych niedomagań (barier) w skutecznej współpracy z podmiotami zaangażowanymi w akcje ratunkowe lub zabezpieczające. Z analizy stanu faktycznego oraz wyjaśnienia Starosty⁵² wynikało, że na terenie Powiatu nie wystąpiły sytuacje kryzysowe dotyczące ochrony zabytków, skutkujące koniecznością podwyższenia gotowości ze strony pracowników Starostwa.

(akta kontroli str. 33-37)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

OCENA CZĄSTKOWA

W latach 2019-2024 (I kw.) powiatowe służby (PSP, Policja oraz PINB) podejmowały na terenie Powiatu interwencje dotyczące zabytków, lecz nie były to zdarzenia o charakterze kryzysowym. PCZK w ramach bieżącej działalności oraz współpracy z ww. służbami, miało możliwość monitorowania potencjalnych zdarzeń kryzysowych, w tym dotyczących zabytków. Nie prowadzono wspólnych kontroli, ćwiczeń, analizy ryzyk z innymi służbami, organami lub instytucjami na rzecz ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych.

OBSZAR

5. Realizacja wniosków pokontrolnych sformułowanych przez NIK

Opis stanu
faktycznego

Po kontroli P/18/108 - *Ochrona zabytków w województwie lubuskim na wypadek sytuacji kryzysowych*, Najwyższa Izba Kontroli skierowała do Starosty wystąpienie pokontrolne, w którym sformułowano trzy wnioski:

- 1) Określenie w strukturze organizacyjnej Starostwa komórki właściwej oraz osoby odpowiedzialnej za sporządzanie i aktualizację powiatowego programu opieki nad zabytkami;
- 2) Zaktualizowanie powiatowego planu ochrony zabytków oraz opracowanie planów jednostkowych ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla zabytków stanowiących własność Powiatu, stosownie do wymogów rozporządzenia w sprawie ochrony zabytków;
- 3) Dokonywanie przeglądów okresowych stanu technicznego użytkowanego obiektu zabytkowego (budynek DPS w Kamieniu Wielkim), stosownie do wymogów ustawy Prawo budowlane.

(akta kontroli str. 1220-1235)

Z udzielonych przez Starostę odpowiedzi⁵³ na ww. wystąpienie pokontrolne wynikało, że Starostwo zrealizowało wszystkie wnioski pokontrolne. W ramach kontroli nr K/24/001/LZG dokonano analizy stanu faktycznego pod kątem realizacji ww. wniosków pokontrolnych i stwierdzono, że:

⁵² Wyjaśnienia udzieliła Agnieszka Chudziak, zajmująca stanowisko Starosty do dnia 6 maja 2024 r.

⁵³ To jest pismo Starosty znak OR.411.1.2018 z dnia 16 sierpnia 2018 roku oraz pismo Starosty znak OR.411.1.2018 .TD z dnia 11 lipca 2019 r.

1) zrealizowano wniosek nr 1, poprzez określenie w strukturze organizacyjnej Starostwa komórki właściwej do realizacji zadań z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz muzeów (IRS), a także wskazanie osoby odpowiedzialnej za sporządzanie i aktualizację powiatowego programu opieki nad zabytkami (inspektor w IRS), *co opisano w pkt. 1.1. Obszaru 1;*

2) zrealizowano wniosek nr 2, poprzez bieżącą aktualizację powiatowego planu ochrony zabytków oraz opracowanie planu jednostkowego ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla zabytków stanowiących własność Powiatu (Plan Ochrony Zabytków Pałacu i Parku pałacowego – siedziba DPS w Kamieniu Wielkim), stosownie do wymogów rozporządzenia w sprawie ochrony zabytków, *co zostało opisane w pkt. 2.2. Obszaru 2;*

3) zrealizowano wniosek nr 3, poprzez przeprowadzanie cyklicznych przeglądów okresowych stanu technicznego użytkowanego zabytku (budynek DPS w Kamieniu Wielkim), stosownie do wymogów ustawy Prawo budowlane, *co zostało opisano w pkt. 3.1. Obszaru 3.*

(akta kontroli str. 1236-1240)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości

OCENA CZĄSTKOWA

W ocenie NIK zrealizowano wszystkie wnioski pokontrolne, sformułowane po kontroli P/18/108 - *Ochrona zabytków w województwie lubuskim na wypadek sytuacji kryzysowych.*

IV. Wniosek

Wniosek

W związku ze stwierdzonymi nieprawidłowościami, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy o NIK, wnioskuje o przypisanie w Regulaminie Organizacyjnym Starostwa właściwej komórce organizacyjnej zadania dotyczącego sporządzania i aktualizacji Powiatowego planu ochrony zabytków.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury w Zielonej Górze. Prawo zgłaszania zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o NIK, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania
wniosku

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK należy poinformować Najwyższą Izbę Kontroli, w terminie 30 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania wniosku pokontrolnego oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Zielona Góra, 20 czerwca 2024 r.

Kontroler
Cezary Romanczenko
Starszy inspektor kontroli państwowej

*/podpisano kwalifikowanym
podpisem elektronicznym/*

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Zielonej Górze
p.o. Wicedyrektor
Mariusz Kniat

*/podpisano kwalifikowanym
podpisem elektronicznym/*